

čajjo za pasivnost in izginjanje v množici.

Zadnji cikel, Uganjanje, igra z besedami še stopnjuje: od pesmi brez glagolov (Razred) do logičnic (Igra, Zakajzato, Vrednost). Zadnja pesem zbirke samo še radikalizira pesnikov odnos do poezije: »Poezija / ni nič drugega / kot dajanje imen / kot tek tvoje sence čez obraz kamna / tako se izkaže / za največji akt nasilja / nad rečmi: / ljudje zlorablajo svojo moč / ki je le v tem / da rečem vžgejo na čelo svoje znamenje / da reči zavijajo v svoje sanje / sedmega dne / ko se je bog / utrujen zavalil v travo / po dolgotrajnem naporu delu / je šele ustvaril ta svet: / podelil mu je ime / tako / se je bog sedmega dne / razglasil za pesnika«.

Pesniški prvenec Miha Avanze prehaja iz iskanja v spoznanje o odsotnosti predmeta iskanja. Poezija je igra besed, njenih variacij v določene pomenke sklope. Jezik, osvobojen sleherne metaforike (opaznih je nekaj neologizmov: živžavka, skazica, stečkan, tvojca, zravenmojčen, prinjenec, pri-menka; sestavljenk: kapascofom, ljubadeklicaživžav, gobamarjetica, igorinsonja, kloničbar) že določa avtorjev odnos do pesniškega gradiva. Metafora bi že pomenila pritrdilni ali odklonilni odnos do ubesedenega predmeta. Pesnik ta odnos zanika: pesem postane zaprto, enopomensko sporočilo. To pa ni v slovenski poeziji nikakršna novost.

M. Zlobec

Poročamo — glosiramo

NA POTI DO VELIKE ENCIKLOPEDIJE?

Večji projekti niso brez odmeva celo na knjižnem trgu; če že ne uspejo razburiti, pa vsaj predramijo del javnosti. Razburjenje, kadar ga pač doživimo, je skoraj praviloma porojeno iz temnejših vzgibov, ko se v našo, počasi spreminjajočo se kulturno zavest boleče zareže občutek, da so taki »večji« projekti pravzaprav izjemna priložnost, ki nas — prav zato, ker je izjemna — še posebej obvezuje, kar se navadno pokaže v določenem nezadovoljstvu pričakujočih, ki bolj ali manj vehementno izrazijo, ko pričakovano dočakajo, svoje razočaranje.

Drugačni, tokrat svetlejši vzgibi naj botrujejo pričujoči glosi.

Še nam je v spominu »načelna« polemika, ki so jo sprožili naročniki, ko sta dve naši založbi, Cankarjeva in Državna, razpisali prednaročnino, prva za Leksikon, druga za Malo splošno

enciklopedijo. Glavni očitke se je dobronamerno stekal v predlog, naj bi projekta združili, češ da sta dve taki izdaji za nas nepotrebno in predrago razkošje.

Zdaj sta obe deli pred nami in možnost imamo, da sodimo. Pravzaprav je pred nami Leksikon in prva izmed treh knjig Male splošne enciklopedije, vendar sta primerjava in sodba mogoči.

Predvsem pa je zdaj povsem očito, da gre za dve dokaj različni publikaciji in da se tudi namenskost in uporabnost ene in druge dovolj izrazito med seboj razlikujeta. Leksikon, tudi po svoji funkciji smiselno zajet v eni sami knjigi, je res priročnik v pravem pomenu besede, praviloma prinaša suho, na minimum zgoščeno informacijo brez vsebinskih oznak in vrednostnih ocen, torej temeljni podatek, ki ga človek potrebuje pri svojem delu, oziroma: osnovni podatek, ki utegne potešiti bralčevo radovednost po zanesljivi informaciji. Mala splošna enciklopedija pa je v bistvu to,

za kar jo opredeljuje naslov, torej splošna enciklopedija, vendar — zaradi česar koli že — »mala«, s čimer smo opozorjeni, da tega ali onega gesla le ni v njej, po drugi strani pa so tudi določene posplošitve v oznakah in ocenah pri posameznih geslih razumljive in nujne.

Ob obeh edicijah, Leksikonu in Mali splošni enciklopediji, lahko zapišemo, da sta več kot korektni deli, v našem vsakdanjem življenju potrebni in uporabni, odslej vse bolj nepogrešljivi ne glede na že izrečene in še možne ugovore in pomisleke posameznikov, organizacij in strok. Glede na našo tradicijo na tem področju lahko rečemo, da sta obe deli pomembni in da je prav, da ju imamo. Taki in podobni leksikoni in enciklopedije so v sleherni moderni kulturi — kar slovenska skuša in tudi uspeva biti — nekaj samo po sebi umevnega, nujnega. In prav v interesu te slovenske kulture, ki je živa in tvorna, samo če ne zaostaja, je, da te izkušnje razširimo, poglobimo in izkoristimo, saj se bo prej ali slej vendarle treba tudi pri nas lotiti ambicioznejšega založniškega projekta, slovenske enciklopedije v pravem pomenu besede. Prebujajoče se želje, predvsem pa že zdaj očitna potreba po vse večji in večji vednosti o vsem, kar je del našega življenja, včerašnjega in današnjega, navedajo že zdaj na misel, da razvoja ne bomo prehiteli, če se na takšen projekt začnemo pripravljati že zdaj. Kulturna odmevnost in tržna upravičenost ne le splošne in jugoslovanske enciklopedije Leksikografskega zavoda, temveč tudi njegovih specializiranih enciklopedij (pomorske, likovne, medicinske, tehniške idr.), tako domnevno potrjujeta, saj je slovensko »splošno« intelektualno zaledje vsaj takšno kot v jugoslovanskem okviru »pomorsko« ali kaj podobnega, v vsakem primeru torej specializirano, zoženo, zato je po vsej verjetnosti ne širše, kot sta ga pri nas uspela razgibati tako Leksikon Cankarjeve kot Mala

splošna enciklopedija Državne založbe. — Ta zapis seveda noče biti nasvet založbam, ki same znajo vsaj tako in bolje o tem razmišljati, temveč tistim skeptikom v naši *splošni* javnosti, če naj se malo poigram s tistimi »posplošenimi« mnenji v imenu javnosti, ki zmerom pridigajo opreznost pred zahtevnejšimi projekti v kulturi, čeprav so taka in mnogo bolj tvegana načrtovanja na drugih področjih našega življenja povsem normalen pojav in nujen člen v razvoju. Ali s preprostimi besedami povedano: to, da zdaj imamo Leksikon in da bomo kmalu imeli celotno Malo splošno enciklopedijo, ne sme (ali vsaj ne bi smelo) postati razlog, da se nam bi zdela (vsekakor že v bližnji prihodnosti) zamisel o splošni enciklopediji v slovenščini neodgovorno tveganje in nepotrebno dejanje. Ne samo delovne in knjigotrske izkušnje, temveč tudi samo gradivo, zbrano tako v Leksikonu kot v Mali splošni enciklopediji, so lahko uporabna osnova za tako edicijo. In če k temu dodamo še izkušnje, ki jih ima založba Mladinska knjiga pri svojih specializiranih, otrokom in mladini namenjenih edicijah podobnega tipa, lahko skoraj z gotovostjo zapišemo, da bi ob razumni koprodukciji teh treh osrednjih slovenskih založb, ki bi se jim z uspehom lahko pridružila še katera druga, tak »veliki« znanstveni in knjigotrški projekt postal povsem normalna zadeva, kulturno nadvse pomembno dejanje z najširšo splošno uporabno vrednostjo.

Sicer pa je to razmišljanje posameznika, ki se zaveda, da je v takem mnenju lahko tudi povsem osamljen.

STRPNOST V NASPROTOVANJU

Kar zadeva načelo, ni nesporazumov: v kritiki, v polemiki naj bo predmet obravnave ideja, delo, ne pa človek. Če bi se tega držali, bi marsikatero stvar pripeljali do konca, do jasnih ali vsaj

do jasnejših pojmov. Ker pa smo pod kožo v glavnem vsi živi krvavi — ljudje, nagnjeni h kritiki in polemiki, pa še toliko bolj — je povsem razumljivo, da je načelo res samo načelo, komaj kdaj pomembno uravnavajoče naša početja in misli, največkrat predvsem opozorilo, kako težko se je držati načel. Če je sploh mogoče. Kajti strpnim kritika navadno ni vsakdanji kruh, polemika pa prav gotovo ne zdravilna sprostitiv.

In tako se s spremenljivo srečo, ko na to nanese priložnost, obdelujemo drug drugega nekako v skladu z navadami in načeli vrhunškega športa, kjer so važne točke, končni rezultat, ne pa lepa igra. Veliko tega je tudi v našem kulturnem življenju, kulturi namenjene strani nekaterih časopisov posvečajo več pozornosti sporom v kulturi in med kulturniki kot pa kulturi sami, njenim dejavnostim in ustvarjalnostim.

In tako smo priča prav nezaželenega učinkovanja na tem področju: govorimo o prepadu med kulturo in množicami, ki naj bi jim bila kultura namenjena, njihove interese odsevajoča in k njim obrnjena, v resnici pa je skoraj edina vednost množic o kulturi to, kar se na ravni človeških odnosov grdega dogaja v kulturnih ustanovah, v konfrontaciji med skupinami in generacijami, skratka, vse tisto, kar je spremni pojav kulture, ne pa kultura sama. Končni učinek pa je seveda tak, kot bi pri živilski industriji govorili o izplakah in tako dolgo trmasto vztrajali samo pri njihovi analizi, da bi se nam končno priskutil sleherni izdelek te industrije, tudi izdelki, ki so nam bili še včeraj v slast.

In vendar je kultura prav tega povojnega, socialističnega obdobja prav pri nas Slovencih ustvarila toliko vrednega, da bi o idejah in delih, ne o ljudeh in njihovih umazanih gatah, lahko mnogo več govorili in pisali tudi in predvsem zato, da bi bila vednost širokih množic večja tam, kjer kultura resnično nastaja in živi, ne more pa

ustrezno, v skladu s pozitivnimi pričakovanji, učinkovati, ker postajajo napihnjene in nepomembne stvari z nje-nega obrobja neprehoden zid, ki ji preprečuje naraven pretok.

Tudi zato, ne da bi o tem razmišljali, veliko govorimo o kulturi v zaprtem krogu.

Čas, ki ga živimo, je tako v svetu kot pri nas čas globinskih pretresov in nujnost sprememb je neizbežna. Tudi v kulturi. Kakršnakoli idila je možna samo tam, kjer je mrtvilo popolno. Zato je nervoza v kulturni sferi naraven, surovi spori med posamezniki in skupinami pa človeški pojav. Pred jugoslovansko kulturo in umetnost je z vso politično ostrino postavljena zahteva (večni, neizpolnjeni sen domala vseh resnih ustvarjalcev), da bodita kultura in umetnost last ljudstva. Veliko govorimo o tem, čeprav je ta zahteva po svoji vsebini in namenu tako plemenita, da se res ne gre bosti z njo; neznan-sko slabo pa drug pred drugim skrivamo zadrego, kako to uresničiti, kajti povsem jasno je, da sleherni pot ni prava, morda poti (naj mi bo oproščena ta skepsa!) sploh ni, vsaj ne take, ki bi jo bilo mogoče »odkriti«, nujno in možno pa je prizadevanje, naprežanje v tem smislu, usmerjenost k takšni ambiciji.

Vsekakor pa je prav ta nelagodnost, ko takšno pot vendarle iščemo in je ne najdemo, pogostokrat kriva za spore, napade in očitke, ki niso kdove kako načelni. Predvsem pa je v teh sporih, napadih in očitkih veliko nejasnosti, da je težko s piščalko v ustih in s kazensko beležnico v roki v trenutku presoditi, na kateri strani so kršilci igre.

Ne gre za to, da bi podpisani plediral na spravo, gnilo ali resnično, prav je, da je kritike veliko in da polemika prevetruje zatočnost, vendar pri tem ne smemo biti nestrpni, vsaka kritika še ni samo po sebi umevno zanikanje kritiziranega in afirmacija višje vrednosti tega, kar se kritiziranemu postavlja na-

sproti. Največkrat je to le nujnost za ustrezno ozračje, ko je mogoče in potrebno o stvareh razpravljati. Nemoogoče pa je ob takih spopadih in obračunih, pa čeprav bi ves čas potekali na idealni ravni načelnega, že ob sami sugestivnosti kritike ali polemike, napada ali obračuna pritisniti *na človeka* kot državljana, kot »civilno« osebo tako ali drugačno etiketo, ne da bi se polemika prej iztekla do konca, do jasnosti.

In najdaljša ter najbolj nezanesljiva pot do jasnosti je naglica. Primerov o tem je veliko. V eni zadnjih številk Komunista so v tem smislu ocenili znano beograjsko slikarsko polemiko, ki kljub silovitosti spopada na odprtem polju in vsem na očem ne pomeni v svojem

končnem rezultatu kaj več kot opozorilo, da stvari niso jasne, razjasni pa jih lahko samo nadaljnja, strpna (kar ne pomeni neostra) polemika z jasnejših izhodišč in z jasnejšim namenom. Lahko bi po primer neustreznosti polemike stopili v domačo hišo, v ljubljansko Dramo, toda iz tega vira si ni mogoče izposoditi enega samega primera, ne da bi bili epigonski.

S kolom po glavi je sicer lepa, stara navada, vendar že malce enolična, posodobimo jo vsaj toliko, da si, ko vzamemo kol v roke, še pogledamo drug drugemu v oči, preden zamahnemo. Pravijo, da se v takem položaju, iz oči v oči, laže in hitreje ukreše iskra resnice.

C. Zlobec